

הנה דרשה מופלאה (אזהרת טריגה: פילולוגיה):

”כי שם ה' אקרא (דברים לבג) – היה ר' שמעון בן יוחאי אומר: (משל) לאדם שהיה מכניס דורון למלך. התחיל מנה בעבדים, התחיל מנה בתרעים (=שערים), התחיל מנה בשומרים. אמרו לו: כל כך למה? אמר להם שלבי גם (מפני) שאני מכניס דורון למלך. כך (נמשל) היה משה מרעיד את השמיים ומזעזע את הארץ. הדא הוא דנתיב: ”האזינו השמים”. אמרו לו: כל כך למה? אמר להם: שלבי גם שאני מזכיר שמו של מקום. לכן נאמר כי שם ה' אקרא” –

מה קורה כאן? העבדים והשומרים (השמיים והארץ) מגנים על שערי הארמון, והנה מגיע אדם, כולו גבהות לב, ומנה בשומרים, דופק בדלת ודורש להכנס למלך. כששואלים אותו מה לו, הוא משיב שהוא מביא למלך מתנה וזה מעניק לו פריבילגיות וגם הגנה.

המשל מיועד לפרש את הפסוקים הפותחים של שירת האזינו: ”האזינו השמים ואזכרה ותשמע הארץ אמרי פי יערף נמטר לקחי תדל נטל אמרתי ... כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו” – מה עניינה של פתיחה זו? על פי פשוטה, זו רק הקדמה לשירה, שבה משה, כדרך המשוררים, מבקש מהעולם לשמוע את דבריו, שהם למעשה דברי האל (השוו פתיחת ספר ישעיהו: שמעו שמים וקאזינו ארץ, כי ה' דבר). אולם הדרשן מפרש את הפתיחה באופן דרמטי הרבה יותר: משה דורש מהשמיים והארץ (=השומרים) להיעתר לו, ואז מזעזע אותם (יערף נמטר) ודורש מהם נכוד (הבו גדל), כי הוא נושא את שם ה'. מדוע הופך המדרש את פתיחת השירה למאבק אלים כזה? מה שעומד ברקע זה כוח השימוש בשם ה' לפתוח דלתות. כדי להבין זאת יש לדעת שהפסוקים הנ"ל שימשו ללימוד טכניקת התפילה והברכות. במדרש מובאות שורת הלכות מפסוקים אלה, כגון ”ומניין שאין מזמנין אלא בשלשה (אנשים)? תלמוד לומר ”כי שם ה' אקרא”. ומניין לעונין אמן אחר המברך? תלמוד לומר ”הבו גדל לאלהינו” (ספרי דברים שו). דרשה אחת שם אף דנה במפורש בהקשר המלחמתי של הפסוק: ”כי שם ה' אקרא – ר' יוסי אומר. מניין לעומדין בבית הכנסת ואומרים ברכו את ה' המבורך שעונין אחריהן ברוך ה' המבורך לעולם ועדי? תלמוד לומר ”כי שם ה' אקרא”. אמר לו ר' נהוראי: השמים! דרך ארץ היא (כלומר כך מקובל בעולם): גולירין (נושאי הכלים, ביוזנית, כלומר החיילים הפשוטים) מתגרין במלחמה וגיבורים נצחים” – כלומר שמי שמצטרף אחר כך הוא הגדול יותר (השוו בבלי ברכות נג ע"ב), שליח הציבור רק פותח את הפתח ומאפשר לציבור להכנס ולנצח (=משחק מלים: נצחון וגם ניצוח, שבח). אבל למה זהו קרב? כי להצליח לחדור לשערי שמיים, מבעד לכל השערים, זה קרב. אנחנו מכירים זאת מספרות ההיכלות, שם צריך לעקוף את כל השערים והשומרים כדי להגיע לארמון, או מסיפורי ארבעה שנכנסים לפרדס של המלך וספק אם יחזרו בשלום. אבל הנה כאן אנו מוצאים זאת בלב לבו של המדרש וביחס לתפילת כל יום. הלא דבר הוא!

אלא שהדרשה הזו התנאית הזו, שמקורה במכילתא לספר דברים, אבדה. המכילתא לדברים לא נשתמרה (שכן העתיקו רק מדרש אחד לכל ספר מהתורה, והאחרים אבדו) ורק מעט מזעיר ממנה התגלה בגניזה. חלקים גדולים מהמדרש שוחזרו על פי מדרש תימני מן המאה ה-14, מדרש הגדול שמו, לר' דוד העדני. אבל שחזור דרשות ממדרש זה נתקל בבעיות שונות ומשונות שאין כאן המקום לפורטן. אלא שהדרשה שלנו לא השתמרה אף במדרש הגדול. מניין היא אם כן? ובכן, מנחם כהנא, חוקר מדרש שידין רב לו בשחזור מדרשים אבודים, פרסם – על פי שני כתבי יד, האחד מלונדון והשני מסנסיניטי – מדרש תימני נוסף, ”דרש המזהיר” שמו, מאת המשורר ר' שלמה בן שלם ידיע אלראבעה, בן המאה ה-16. כהנא הראה ששם מופיעים קטעים נוספים מן המדרש האבוד, ובין השאר גם הדרשה המופלאה שלנו, שלא נשתמרה בשום מקור אחר. ובספר שיצא זה עתה עוד פנינים רבות כגון זו, דרשות אבודות ודרשות מוכרות בגרסאות טובות, חגיגה של ממש לאוהבי מדרש ולחובבי בלשות טקסטואליות.